

प्रशासकीय मान्यता

राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियानांतर्गत (NMSA)
परंपरागत कृषि विकास योजना (PKVY)
(सेंद्रिय शेती) सन २०१५-१६ पासून केंद्र हिस्सा
६० % व राज्य हिस्सा ४०% या प्रमाणात राज्यात
राबविण्यास मान्यता देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग

शासन निर्णय क्रमांक : सेंशेयो १२१४/ प्र.क्र.२६६/ १७अ

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय विस्तार, मुंबई- ४०० ०३२

तारीख : २० फेब्रुवारी, २०१६

वाचा : १) केंद्र शासनाने DAC Website: agricoop.nic.in या सांकेतिक स्थळावर निर्गमित

केलेल्या परंपरागत कृषि विकास योजनेच्या मार्गदर्शक सूचना.

२) केंद्र शासनाचे पत्र क्र.९-८/२०१५/Org.Fmg, दि.३० एप्रिल २०१५.

३) केंद्र शासनाचे पत्र क्र.९-३९/२०१५/Org.Fmg, दि.१५ जुलै २०१५.

४) केंद्र शासनाचे क्र. D.O.No. ३२/PSO/FS/२०१५, दि. २८ ऑक्टोबर, २०१५ चे

अ.शा.पत्र

प्रस्तावना :-

केंद्र शासनाने सन २०१४-१५ पासून केंद्र पुरस्कृत योजनांची पुनर्रचना केलेली असून काही योजना एकत्रित करून त्या अभियान म्हणून राबविण्याचे निश्चित केलेले आहे. त्यानुसार राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियान (National Mission on Sustainable Agriculture - NMSA) या केंद्र पुरस्कृत अभियानांतर्गत अवर्षण प्रवण क्षेत्र विकास कार्यक्रम, शेतीवरील पाणी व्यवस्थापन, मृद आरोग्य व्यवस्थापन आणि शाश्वत शेती या उपअभियानांचा समावेश करण्यात आलेला आहे.

केंद्र शासनाने राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियानांतर्गत (NMSA) “परंपरागत कृषि विकास योजना” (सेंद्रिय शेती) (Paramparagat Krishi Vikas Yojana - PKVY (organic farming) ही नवीन योजना २०१५-१६ पासून राबविण्याचा निर्णय घेतला आहे. सुरुवातीला सदर योजना केंद्र हिस्सा ५० % व राज्य हिस्सा ५०% या प्रमाणात राबविण्याचे प्रस्तावित होते. तदनंतर, केंद्र शासनाने संदर्भ क्रमांक ४ येथील दि. २८ ऑक्टोबर, २०१५ च्या अर्धशासकीय पत्रान्वये कळविलेले आहे की, सदर योजना केंद्र हिस्सा ६० टक्के व राज्य हिस्सा ४० टक्के या प्रमाणे राबविण्याबाबत अंतिम निर्णय घेण्यात आलेला आहे.

या योजनेत, सेंद्रिय पद्धतीने उत्पादन, सेंद्रिय शेतमालाचे प्रमाणिकरण व विक्री व्यवस्थापन याच्याशी संलग्न बाबींचा समावेश आहे. तसेच, सेंद्रिय शेती तंत्रज्ञानानुसार, सेंद्रिय उत्पादनासाठी लागणाऱ्या निविष्टा, स्थापन करण्यात आलेल्या गटातील शेतक-यांनी, प्राधान्याने तयार करणे अपेक्षित आहे. त्यानुषंगाने, परंपरागत कृषि विकास योजना (सेंद्रिय शेती) ही नवीन योजना सन २०१५-१६ पासून केंद्र हिस्सा ६० % व राज्य हिस्सा ४० % या प्रमाणात राज्यात राबविण्यास मान्यता देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

राज्यामध्ये सेंद्रिय शेतीचा प्रसार व प्रचार करण्यासाठी, तसेच, सेंद्रिय शेती करण्यास प्रोत्साहन देण्यासाठी, केंद्र पुरस्कृत “परंपरागत कृषि विकास योजना (सेंद्रिय शेती) ” सन २०१५-१६ पासून ०३ वर्षांपर्यंत केंद्र हिस्सा ६० % व राज्य हिस्सा ४०% या प्रमाणात, राज्यात राबविण्यास शासन मंजूरी देण्यात येत आहे. सदर योजनेचा तपशील, केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सूचना व अटीनुसार, खालील प्रमाणे आहे.

२. परंपरागत कृषि विकास योजनेची उद्दिष्टे:-

- १) राज्यातील शेतकऱ्यांना सेंद्रिय निविष्टा वापरण्यास प्रोत्साहन देणे.
- २) सहभाग हमी पद्धतीने (Participatory Guarantee System- PGS) प्रमाणिकरण करणे.
- ३) शेतकऱ्यांच्या शेतावर सेंद्रिय शेती निविष्टा तयार करणे व पुरवठा करणे.
- ४) सेंद्रिय शेतमालाची विक्री व्यवस्था करणे.
- ५) कमी खर्चाच्या तंत्रज्ञानाचा अवलंब करून शेतकऱ्यांचा उत्पादन खर्च कमी करून आर्थिक उत्पन्न वाढविणे.
- ६) रासायनिक किटकनाशक उर्वरित अंशमुक्त शेतमाल ग्राहकांस उपलब्ध करून देणे .

३. योजनेचे घटक:-

३.१) शेतकरी गटनिर्मिती :-

या योजनेतर्गत ५० एकर क्षेत्राचा/ ५० शेतकऱ्यांचा एक गट/समुह (Cluster) याप्रमाणे एकूण ९३२ गट/समुह तयार करण्यात येणार आहेत. सदर गटामधून, एकाची, गट मार्गदर्शक Lead Resourceful person - LRP म्हणून निवड करण्यात येईल. हा गट मार्गदर्शक, गटातील इतर शेतकऱ्यांना, सेंद्रिय शेतीबाबत सविस्तर मार्गदर्शन करेल. सदर गट मार्गदर्शकास कृषि विद्यापीठ व प्रादेशिक सेंद्रिय शेती केंद्र RCOF (Regional Centre for Organic Farming), नागपूर यांच्यामार्फत प्रशिक्षण देण्यात येईल.

वरीलप्रमाणे शेतकरी गटांची निर्मिती करण्यासाठी येणा-या खर्चाचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे

अ.क्र.	बाब	दर रक्कम रुपये	रक्कम रुपये (प्रती गट /प्रती वर्ष)
१	५० शेतकऱ्यांचा एक गट/समुह तयार करण्यासाठी सभा/चर्चासत्र आयोजित करणे.	रुपये २००/- प्रती शेतकरी	१००००/-
२	गट/समुहातील शेतकऱ्यांच्या सेंद्रिय शेती क्षेत्रावर भेटीचे आयोजन करणे	रुपये २००/ प्रती शेतकरी	१००००/-
३	गटातील शेतकऱ्यांचे प्रशिक्षण. (तीन प्रशिक्षणे)	रुपये २०,०००/ प्रती प्रशिक्षण	६००००/-
	एकूण		८०,०००/-

९३२ गटांची निर्मिती करण्यासाठी येणारा एकूण खर्च - ९३२ X रु. ८०,००० = रु. ७४५.६० लाख

३.२) सहभाग हमी पद्धत (पीजीएस / Participatory Guarantee System :-

सॅद्रिय शेतमाल प्रमाणित करण्याची पद्धती पारदर्शक असून, यामध्ये गटाच्या माध्यमातून गटातील शेतकऱ्यांच्या उत्पादनाच्या प्रमाणिकरणासाठीची प्रक्रिया पूर्ण केली जाईल. प्रमाणिकरण करण्यासाठी सर्व गट मार्गदर्शकास दोन दिवसांचे प्रशिक्षण दिले जाईल. सॅद्रिय पद्धतीचा व निविष्ठांचा अवलंब करून उत्पादन केलेल्या शेतमालाची उपभोक्त्यांना खात्री मिळावी, यासाठी ही सॅद्रिय प्रमाणिकरण पद्धत अंमलात आणण्यात येणार आहे. सारांशाने, सॅद्रिय शेतमाल प्रमाणित करण्याच्या कार्यपद्धतीत गटातील सर्व शेतकऱ्यांचा सक्रिय सहभाग राहणार आहे.

सहभाग हमी पद्धतीबाबत खर्चाचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

अ.क्र.	बाब/घटक	दर रक्कम रूपये	रक्कम रूपये (प्रती गट /प्रती वर्ष)
१	सहभाग हमी पद्धतीने (PGS) प्रमाणीकरण करण्यासाठी गट मार्गदर्शकाचे दोन दिवसांचे प्रशिक्षण.	रु.२००/- प्रती मार्गदर्शक/प्रती दिन	४००
२	माती नमुने तपासणी (२१ नमुने)	रु.१९० प्रती मृद नमुना	३९९०
३	प्रमाणीकरणासाठी शेतकरीनिहाय सॅद्रिय निविष्ठा वापर, पिक पद्धती, सॅद्रिय खत वापर इ. बाबत दस्तऐवज तयार करणे.	रु.१०० प्रती शेतकरी	५०००
४	गट मार्गदर्शकामार्फत गटातील शेतकऱ्यांची सॅद्रिय शेतीची क्षेत्रिय तपासणी. (३ तपासणी प्रती वर्ष)	रु.४०० प्रती तपासणी	१२००
५	प्रमाणीकरणासाठी येणारा प्रशासकीय खर्च	-----	२६१५०
	एकूण		३६७४०

सहभाग हमी पद्धती प्रमाणिकरणासाठी ९३२ गटाकरीता येणारा

एकूण खर्च ९३२ x रु. ३६७४० = रु३४२.४० लाख

३.३) सॅद्रिय ग्राम संकल्पना :-

एका गटाकरीता एक महसुल गाव अथवा ग्रुप ग्रामपंचायतीची निवड करण्यात येईल. गटातील शेतकरी, गावामध्ये उपलब्ध असणा-या साधन सामुग्रीपासून (उदा. काडीकचरा, पालापाचोळा, जनावरांचे शेण - मलमुत्र इ. पासून) सॅद्रिय खत निर्मिती/सॅद्रिय निविष्ठा तयार करून, स्वतःच्या शेतीमध्ये त्यांचा वापर करतील.

सॅद्रिय ग्राम संकल्पना राबविण्यासाठी येणा-या खर्चाचा तपशील खालीलप्रमाणे

अ. क्र.	बाब	दर रक्कम रुपये	रक्कम रुपये (प्रती समूह /प्रती वर्ष)
१	गावातील लागवडीखाली असलेल्या क्षेत्रापैकी सॅद्रिय शेतीखाली आणावयाचे क्षेत्र संरक्षित/प्रतिबंधित करणे	रु.१०००/- प्रती एकर	५०,०००
२	सॅद्रिय बीज खरेदी करणे अथवा सॅद्रिय रोपवाटिका तयार करणे	रु.५००/- प्रति एकर	२५०००
३	परंपरागत सॅद्रिय निविष्ठा निर्मिती युनिट उभारणे (उदा. पंचगव्य, बिजामृत, जिवामृत, दशपर्णी अर्क, इ.)	रु.१५००/- प्रती एकर प्रती युनिट	७५०००
४	जैविक नत्र उत्पादित वनस्पतींची लागवड, (उदा. गिरीपुष्प (ग्लिरिसिडीया), सिसबेनिया, इ.)	रु.१०००/- प्रती एकर	५०,०००
५	जैविक वनस्पती घटकांपासून अर्क निर्मिती युनिट उभारणी (उदा. निमकेक, निमआईल इ.)	रु.१०००/- प्रती युनिट/प्रती एकर	५०,०००
	एकुण		रु. २,५०,०००/-

सॅद्रिय ग्राम संकल्पनेची अंमलबजावणी करण्यासाठी ९३२ गटाकरीता येणारा

एकुण खर्च $९३२ \times \text{रु.२५००००} = \text{रु.२३३०.०० लाख}$

३.४) एकात्मिक सॅद्रिय खत व्यवस्थापन:-

एकात्मिक सॅद्रिय खत व्यवस्थापनांतर्गत, जैविक खते, जैविक किटकनाशके, निमकेक, निमआईल, स्फुरदयुक्त सॅद्रिय खते, खरेदी करणे, तसेच, गांडूळ खत युनिट उभारणी करण्याकरिता अर्थसहाय्य देणे इ. बाबीचा अंतर्भाव आहे. सदर उपक्रम अर्थसहाय्य देऊन राबविल्यास, एकात्मिक सॅद्रिय खत व्यवस्थापनास प्रोत्साहन मिळणार आहे.

एकात्मिक सॅद्रिय खत व्यवस्थापन उपक्रमांतर्गत बाबनिहाय येणा-या खर्चाचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे:-

अ. क्र.	बाब	दर रक्कम रुपये	रक्कम रुपये (प्रती समूह /प्रती वर्ष)
१	प्रवाही जैविक खतांची खरेदी व वापर (नत्र स्थिरीकरण जैविक खते, स्फुरदयुक्त विद्राव्ये, पालाशयुक्त जैविक खते)	रु.५००/-प्रती एकर	२५०००
२	स्फुरदयुक्त सॅद्रिय खते (खत (नियंत्रण) आदेश १९८५ नुसार) खरेदी व वापर	रु.१०००/-प्रती एकर	५००००
३	गांडूळ खत उत्पादन युनिट उभारणी (७ 'x ३' x १')	रु.५०००/-प्रती युनिट	२,५०,०००
	एकूण		रु.३,२५,०००

एकात्मिक सेंट्रिय खत व्यवस्थापनाच्या अंमलबजावणीसाठी ९३२ गटाकरीता येणारा एकुण खर्च $९३२ \times \text{रु } ३२५००० = \text{रु. } ३०२९.०० \text{ लाख}$

३.५) अवजारे भाडे पुरवणी केंद्रामार्फत अवजारे भाड्याने घेण्यासाठी अर्थसहाय्य -:

प्रत्येक शेतकऱ्याकडे मशागतीसाठी सर्वप्रकारची अवजारे उपलब्ध असतीलच असे नाही. तसेच, त्यांची अवजारे खरेदी करण्याची आर्थिक क्षमता असेलच असे नाही. अशा परिस्थितीत गटातील शेतकऱ्यांना अवजारे सामुहिक तत्वावर भाड्याने उपलब्ध झाल्यास ते किफायतशीर ठरणार आहे. म्हणून कृषि यांत्रिकीकरण उपअभियानांतर्गत (Sub-Mission On Agriculture Mechanization- SMAM) स्थापन करण्यात आलेल्या अवजारे भाडेपुरवणी केंद्रामार्फत प्रत्येक शेतकरी गटासाठी अवजारे भाड्याने घेण्यासाठी रु. १५०००/- इतके अर्थसहाय्य देण्यात येणार आहे.

अ. क्र.	बाब	दर रक्कम रुपये	रक्कम रुपये (प्रती समूह /प्रती वर्ष)
१	अवजारे भाडे पुरवणी केंद्रामार्फत अवजारे भाड्याने घेणे	रु.१५०००/- प्रती गट	१५०००

अवजारे भाडे पुरवणी केंद्रामार्फत, अवजारे भाड्याने घेण्यासाठी ९३२ गटाकरीता येणारा एकुण खर्च $९३२ \times \text{रु } १५००० = \text{रु. } १३९.८० \text{ लाख}$

४) परंपरागत कृषि विकास योजनेतर्गत आर्थिक व भौतिक कार्यक्रम-:

परंपरागत कृषि विकास योजना चालू सन २०१५-१६ पासून पुढील ०३ वर्षांकरीता केंद्र शासनाकडून मिळणा-या अनुदानांच्या प्रमाणात,राज्य शासनाचा हिस्सा घालून राबविण्यात येणार आहे. केंद्र शासनाने चालू सन २०१५-१६ करिता मंजूर केलेल्या रु. ६६५२.६६ लाख इतक्या रकमेच्या कार्यक्रमास मान्यता देण्यात येत असून, सदर योजनेत ६० टक्के प्रमाणे केंद्र शासनाचा हिस्सा रु.३९९१.६० लाख आणि ४० टक्के प्रमाणे राज्य शासनाचा हिस्सा रु. २६६१.०६ लाख इतका राहणार आहे.

परंपरागत कृषि विकास योजना या केंद्र पुरस्कृत नवीन योजनेत खालील घटकांचा (बाबींचा) समावेश आहे.

(रु. लाखात)						
अ.क्र.	घटक	गट संख्या	मापदंड	केंद्र हिस्सा (६० %)	राज्य हिस्सा (४० %)	एकुण
१	शेतकरी गट निर्मिती करणे	९३२	०.८०	४४७.३६	२९८.२४	७४५.६०
२	सहभाग हमी पध्दत	९३२	०.३६७४	२०५.४४	१३६.९६	३४२.४०

३	सॅद्रिय ग्राम संकल्पना	९३२	२.५०	१३९८.००	९३२.००	२३३०.००
४	एकात्मिक सॅद्रिय खत व्यवस्थापन	९३२	३.२५	१८१७.४०	१२११.६०	३०२९.००
५	भाडे तत्वावर अवजारे घेण्यासाठी अर्थसहाय्य	९३२	०.१५	८३.८८	५५.९२	१३९.८०
	एकुण	--	--	३९५२.०८	२६३४.७२	६५८६.८०
६	प्रशासकीय खर्च	-	१ %	३९.५२	२६.३४	६५.८६
	एकुण			३९९१.६०	२६६१.०६	६६५२.६६

या प्रित्यर्थ होणारा खर्च त्या त्या आर्थिक वर्षासाठी मंजूर केलेल्या अनुदानातून भागविण्यात येऊन खालील लेखाशिर्षांतर्गत खर्ची टाकण्यात येईल.

<p>१) मागणी क्र. डी - ३
२४०१, पीक संवर्धन
१०५ खते व रासायनिक खते
(००)(३५) परंपरागत कृषि विकास योजना (के.पु.यो)
केंद्र हिस्सा (६० %) (सर्वसाधारण)
(२४०१ अ०५६) योजनांतर्गत
३३- अर्थसहाय्य</p> | <p>२) मागणी क्र. डी - ३
२४०१, पीक संवर्धन
१०५ खते व रासायनिक खते
(००)(३६) परंपरागत कृषि विकास योजना (के.पु.यो)
राज्य हिस्सा (४० %) (सर्वसाधारण)
(२४०१ अ०६५) योजनांतर्गत
३३- अर्थसहाय्य</p> |
|---|---|

५) सदर योजनेतर्गत सॅद्रिय शेतीखाली येणारे क्षेत्र :-

एका गटामध्ये ५० एकर क्षेत्र याप्रमाणे ९३२ गटांमार्फत तीन वर्षात एकुण सॅद्रिय शेतीखाली येणारे क्षेत्र ४६,६०० एकर इतके राहणार आहे. एका शेतक-याला जास्तीत जास्त एक हेक्टर क्षेत्रापर्यंत लाभ अनुज्ञेय राहणार आहे.

६) सदर योजना राबविण्यासाठी शासन मान्यता व निधीची उपलब्धता :-

- अ)** राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियानांतर्गत परंपरागत कृषि विकास योजना (सॅद्रिय शेती) ही नवीन योजना चालू सन २०१५-१६ पासून पुढील तीन वर्षांच्या कालावधीत केंद्र हिस्सा ६० टक्के व राज्य हिस्सा ४० टक्के या प्रमाणात केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचना, अटी व शर्तीनुसार, राज्यात राबविण्यास शासन मंजूरी देण्यात येत आहे.
- ब)** या योजनेसाठी केंद्र शासनाने सन २०१५-१६ करिता मंजूर केलेल्या ६६५२.६६ लाख रकमेच्या कार्यक्रमास शासनाची प्रशासकीय मंजूरी देण्यात येत आहे.
- क)** केंद्र शासनाकडून पहिल्या हफत्यापोटी मिळालेल्या रु.२५९८.५१ लाख रकमेच्या प्रमाणात राज्य शासनाचा हिस्सा रु.१७२९.६९ लाख अशी एकूण रु.४३२८.२० लाख रकमेचे अनुदान आवश्यकतेनुसार आकस्मिक निधीतून घेण्यास शासन मंजूरी देण्यात येत आहे.
- ड)** ही योजना परंपरागत कृषि विकास योजना (सॅद्रिय शेती) या नावाने राबविण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.
- इ)** सदर योजनेची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी जाहिरात व प्रसिद्धीद्वारे शेतक-यांमध्ये जनजागृती करण्यात यावी.

७. हा शासन निर्णय मंगळवार दि. ०९.०२.२०१६ रोजीच्या मंत्रीमंडळ बैठकीत मंत्रीमंडळाने दिलेल्या मान्यतेस अनुसरून निर्गमित करण्यात येत आहे.

८. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१६०२२०१७१५३७४३०१ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(आ.न. वसावे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
- २) मा.मंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव/विशेष कार्य अधिकारी
- ३) मा. राज्यमंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव/विशेष कार्य अधिकारी
- ४) मा.मुख्य सचिव यांचे उपसचिव
- ५) अपर मुख्य सचिव (कृषि) यांचे स्वीय सहाय्यक, कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ६) आयुक्त (कृषि), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- ७) संचालक (नि.व गु.नि.), कृषि आयुक्तालय, पुणे
- ८) महालेखापाल महाराष्ट्र १/२ (लेखा परिक्षा/ लेखा व अनुज्ञेयता) मुंबई / नागपूर
- ९) सर्व कृषि संचालक / कृषि सहसंचालक कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- १०) सर्व विभागीय कृषि सहसंचालक
- ११) सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
- १२) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
- १३) वित्त विभाग (व्यय-१, /कार्यासन अर्थसंकल्प -१३), मंत्रालय, मुंबई
- १४) नियोजन विभाग-कार्यासन १४३१
- १५) कार्यासन (२अ), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १६) निवडनस्ती.